

EEN TERUGBLIK OP HET BISDOM IEPER (1559 - 1801)

door

Georges Houwen

Historiek

In zijn verbeten strijd tegen Hendrik II, koning van Frankrijk, had Karel V, in 1553 de stad Terwaan veroverd en voorgoed met de grond gelijkgemaakt (DeLetl Morlnl). Dit betekende tevens het einde van het aloude en uitgestrekte bisdom Terwaan.

De Zuidelijke Nederlanden, vooral het Vlaamssprekende deel ervan, kwamen door de opstand tegen de absolutistische politiek van Filips II (1556 - 1598) bijna in het hervormde kamp terecht.

Het Concilie van Trente (1545 - 1563) was ondertussen reeds enkele jaren bezig. Het vertoonde twee aspecten: het stimuleerde zowel de Contrareformatie als de eigen vernieuwingsbeweging, de zgn. katholieke hervorming. Het was m.a.w. enerzijds gericht tegen de protestanten, die als ketters van de eeuwige zaligheid werden uitgesloten en anderzijds op de innerlijke zuivering en geestelijke verdieping. De bekendmaking en later vooral de uitvoering van de Trentse besluiten werden aanzienlijk vergemakkelijkt door de oprichting van veertien bisdommen. Dit gebeurde door de bul *Super universas* (12 mei 1559) van paus Paulus IV (1555 - 1559).

Oprichting en omschrijving van het bisdom Ieper

Ieper was één van de veertien en werd samen met de bisdommen Gent, Brugge, Antwerpen, 's-Hertogenbos en Roermond, een suffragaanbisdom van de aartsbisschoppelijke zetel in Mechelen.

Het zou zich uitstrekken, diagonaal bekeken, van Aremboutscappel en Duinkerke (noord-west) tot Ledegem en Geluwe (zuidoost) en van Nieuwpoort en de IJzer (noordoost) tot Waelscappel en Hazebroek (zuidwest), een territorium van tien steden met tussenliggende dorpen over een lengte van 42000 en een breedte van 33000 passen: een derde deel van het afgeschafte bisdom Terwaan.

De kerk van het St.-Maartensklooster (reguliere kanunniken van St.-Augustinus) werd tot kathedraal verheven. Filips II en zijn opvolgers mochten de bisschoppen benoemen, maar de paus behield zichzelf en zijn opvolgers het recht van bekrachtiging voor. Een pauselijke commissie voor de Nederlanden zou voor de verdere uitwerking zorgen.

Op 11 maart 1561 vaardigde Pius IV (1559 - 1565) de omschrijvings- en dotatiebul *De statu ecclesiarum* uit. De dag ervoor was een consistorie

samengekomen om de benoeming van de nieuwe bisschoppen vast te leggen. Voor Ieper werd dit MARTINUS RYTHOVIUS (1561 - 1583).

Het bisdom Ieper werd ingedeeld in een aartspriesterdom (6 stadsparochies in Ieper en omgeving) en 8 dekenaten: St.-Winoksbergen (30 parochies), Veurne (22 parochies), Cassel (21 parochies), Waasten (20 parochies), Poperinge (19 parochies), Belle (16 parochies), Diksmuide (15 parochies) en Nieuwpoort (8 parochies).

Het kathedraalkapittel werd uit drie delen samengesteld:

- het member van Terwaan: 10 kanunnikaten en prebenden werden vanuit het gesupprimeerde bisdom Terwaan naar Ieper overgeplaatst;
- het member van St.-Maarten: vanuit het St.-Maartensklooster in Ieper kwamen 12 kanunnikaten en prebenden; de reguliere kanunniken werden seculieren;
- het member van Veurne: vanuit het collegiaal kapittel van St.-Walburga in Veurne werden 10 kanunnikaten en prebenden naar Ieper overgebracht.

Betere tijden moeten er vlug komen

Deze titel is een al te vrije allusie op de wapenspreuk van MARTINUS RYTHOVIUS (Adesse festinant tempora), maar geeft meteen de achtergrond aan waartegen hij als eerste bisschop een nieuw bisdom diende te starten.

Zijn eerste grote taak bestond erin zijn nieuw bisdom, zowel op geestelijk als op materieel vlak te organiseren. Hij zorgde voor de indeling in dekenijen en parochies, zoals de dotatiebul vermeldde. Als bestraffingsmiddel tegen de ketters richtte hij het geestelijk hof in. Hij bouwde het kathedraalkapittel met zijn tweeëndertig kanunnikaten uit en tenslotte bezocht hij alle parochies om er het vormsel toe te dienen en te prediken; te beginnen met de meest bedreigde plaatsen.

Zijn grote betrachting bestond erin tot een eenheidspastoraal te komen op gebied van verkondiging, liturgie en diaconie, zoals het Concilie van Trente had voorgeschreven. Hij nam trouwens zelf deel aan de laatste drie zittingen in 1563 en verplichtte de toepassing van de decreten in zijn bisdom reeds vanaf mei, amper een drietal maanden na zijn terugkomst uit Trente. Maar hervorming roept altijd tegenstand op. Daarom bleef zijn inspanning aanhouden

- om de tucht bij de geestelijkheid, zowel bij seculieren als bij regulieren, te herstellen;
- om de vorming te verzorgen van een geleerde en godvrome clerus, waartoe hij reeds in 1565 besloot met de oprichting van een seminarie, het eerste in de Nederlanden;
- om scholen en zondagsscholen op te richten of te bewaren.

Het duurde tot 1566 eer hij de statuten en het Romeins brevier voor zijn kapittel kon invoeren.

De kordate uitbouw van zijn bisdom werd doorkruist door de inval van de geuzen. De moeilijkheden in leper en omgeving begonnen reeds in 1566 met de vernieling van kerken en de plundering van het bisschoppelijk paleis. Rythovius dook noodgedwongen onder, maar zette ondanks alles zijn prediking voort. De jaren 1567 en 1568 waren nochtans de meest funeste voor het West-Kwartier. Vluchtelingen uit Norwich en Sandwich keerden terug en plunderden en verwoestten opnieuw. Geestelijken werden slecht behandeld, verminkt of vermoord.

Rythovius was aanwezig en bood geestelijke bijstand toen Egmont en Hoorn op 5 juni 1568 in Brussel werden onthoofd.

In uitvoering van het Concilie van Trente riep hij vanaf 1564 elk jaar zijn clerus samen voor een diocesane synode. Dit gebeurde telkens op de dinsdag voor Pinksteren.

In 1570 werd beslist het Romeins brevier overal in te voeren. Zes jaar later werd het *Manuale pastorum* opgesteld: een handleiding voor de eenvormige toediening van sacramenten en liturgische handelingen. Na de laatste synode in 1577 werden voor het eerst de *Statuta synodi dioecsanæ* gedrukt.

In 1570 mocht hij ook, als oudste bisschop en bij afwezigheid van de aartsbisschop, de eerste twee provinciale concilies voorzitten.

Bij zijn politiek-getinte tussenkomsten werd Rythovius, samen met R. Drieux, de bisschop van Brugge, in de nacht van 28 op 29 oktober 1577 in Gent gevangen genomen. Toen hij op 14 augustus 1581 weer vrij kwam, volgde zijn uitwijzing naar Kortrijk.

Dank zij de veroveringen van Farnese kon hij stilaan weer zijn eigen bisdom naderen. Op 27 maart 1582 zat hij voor het eerst weer de kapittelvergadering in Ariën voor.

In juni 1583 verbleef hij in Rijsel. Waar het kon, doorliep hij steden en parochies van zijn bisdom, diende er het vormsel toe, wijdde er opnieuw de onteerde kerken en bezocht de zieken. Op 4 oktober 1583 kwam hij in St.-Omaars aan en overleed er aan de pest. Hij heeft leper niet meer mogen terugzien. Op 11 november 1607 werd het stoffelijk overschot uiteindelijk toch naar de kathedraal van zijn bisschopsstad overgebracht, waar het prachtige mausoleum nog te zien is.

Herstel in het teken van het Trentse Concilie

OP 3 september 1584 werd PETRUS SIMONS (1584 - 1605) tot tweede bisschop van leper benoemd. Hij vond er een hoop materiële en morele puinen en begon het bisdom te doorkruisen, meestal te paard, om er zijn apostolaat uit te oefenen. Men noemde hem de goede, zachte bisschop. Maar dit sloot geenszins zijn beslistheid uit om het werk van zijn voorganger voort te zetten: het Concilie van Trente ingang doen vinden in abdijen en collegiale kerken. Bij de priesters legde hij vooral de nadruk op verkondiging en prediking.

Samen met het kapittel werkte hij aan de restauratie van de kathedraal. Daartoe trok hij eigentijdse kunstenaars aan. Otmar van Ommen (Antwerpen) plaatste in 1593 een prachtig triomfkruis boven het doksaal. Nieuwe koorstoelen werden in 1598 door Urbain Taillebert (leper) gebeeldhouwd. Er kwamen: een nieuw koorgewelf, een vernieuwd hoogaltaar en sacramentshuis.

En, ingaande op de voorschriften van Trente, bracht hij heel wat kloosters van religieuzen binnen de steden.

Naast de bevordering van het jeugdonderricht in parochie- en zondagsscholen, ging zijn bijzondere aandacht toch naar het seminarie. De geuzen hadden het gebouw naast de kathedraal verwoest. Daarom kocht Simons op 9 september 1586 in de Mondstraat een huis met terrein dat hij als seminarie inrichtte. Naast de president werden er twee paters jezuïeten als lesgever benoemd. Na enkele jaren van voorspoed stelde de bisschop noodgedwongen vast dat het aantal seminaristen daalde in verhouding met de stijgende verarming van de mensen die de lagere studies van hun kinderen niet konden bekostigen.

Hij overleed in leper op 5 oktober 1605. Ook zijn mausoleum is in de kathedraal nog te bewonderen.

De volgende bisschoppen zetten alles op alles om in de lijn van hun voorgangers verder te werken. Op 6 september 1607 nam CAROLUS MASIUS (1607 - 1609) bezit van het bisdom. Dank zij de ijver van zijn pastoors, zo beweerde hij althans, stond hij aan het hoofd van het meest kettervrije bisdom. Ook voor hem was het seminarie een voorname zorg: het enige redmiddel tegen het nijpend priestertekort. Hij spande zich tevens ernstig in om de reguliere clerus weer op het rechte pad te brengen; wat hem niet altijd in dank werd afgenomen. Op 30 november 1609 werd hij naar het bisdom Gent overgeplaatst. Hij overleed in 1612.

JOANNES VISSCHERIUS (1610 -1613) nam om 28 december 1610 bezit van het bisdom en was de eerste bisschop die in zijn eigen kathedraal werd gewijd. Hij bezocht en doorliep het diocees, werkte verder aan het herstel van de kerken en had een bijzondere aandacht voor de bestraffing van de ketters. Hij kreeg echter de gelegenheid niet om in Rome zijn bezoek *ad limina* te brengen. Hij overleed reeds op Pinksteren, 26 mei 1613. Zijn mausoleum bevindt zich in het koor van de kathedraal en toont de bisschop, liggend op zijn zijde, met een boek in de hand. Het werd vervaardigd als een kopie van het graf van Jan Carondelet, proost van St.- Donaas, kanselier van Vlaanderen en aartsbisschop van Palermo. Hij overleed op 7 februari 1544. Dit monument bevond zich oorspronkelijk in de St.-Donaaskerk en nu gedeeltelijk in de St.- Salvatorskathedraal te Brugge.

ANTONIUS DE HENNIN (1613 - 1626) stamde uit een aloud adelijk geslacht. In zijn milde vrijgevigheid stichtte hij nog voor zijn bisschopsbenoeming, te Dowaaï in 1606, het *Seminarium S. Salvatoris* of het *Collegium Ipreense* dat

later zijn naam kreeg en het *Seminarium henninianum* werd genoemd. Het was bestemd voor studenten in de theologie.

De Hennin stond bekend als de vrijgevege bisschop: mild voor de armen, bereid om de studies van begaafde studenten te bekostigen.

Paulus V bekrachtigde zijn benoeming op 9 december 1613. Na de beroering van vorige jaren kon met hem een periode van godsdienstige heropleving beginnen. Tal van parochiekerken werden weer in gebruik genomen en eventueel opnieuw gewijd. Daardoor kwamen de mensen stilaan naar de kerk terug.

Toch bleef een verdoken calvinisme onderhuids aanwezig en dook tevens het probleem op van de voortschrijdende inmenging van de wereldlijke macht in kerkelijke zaken.

Hij overleed in Leper op 1 december 1626 en werd in de kathedraal bijgezet onder een indrukwekkend praalgraf, dat spijtig genoeg door de eerste wereldoorlog werd verwoest. Enkele delen zijn nog bewaard o.a. het borstbeeld van St.- Maarten en het albasten St.- Antoniusbeeld.

GEORGIUS CHAMBERLAIN (1628 - 1634), zesde bisschop, had een Engelse vader en een Gentse moeder en werd op 15 november 1628 in de leperse kathedraal tot bisschop gewijd.

Hij had vooral aandacht voor het bisschoppelijk seminarie, voor onderwijshervorming en voor een betere levenshouding van de clerus. Toen hij op 19 december 1634 overleed, liet hij een derde van zijn erfenis aan de armen. Zijn gerestaureerde grafmonument, dat de graflegging en verrijzenis van Christus uitbeeldt, bevindt zich in de zuidelijke kruisbeuk. Het werd gerestaureerd door G. Tack, voorzitter van de kerkraad.

CORNELIUS JANSENIUS (1636 - 1638) is alom bekend omwille van zijn boek *Augustinus* dat , na zijn dood, in 1640 werd uitgegeven en het begin betekende van een verbeterde strijd die gedurende meer dan honderd jaar in de kerk zou worden gevoerd.

Als bisschop werd hem de tijd niet gegund om grote hervormingen door te voeren. Naast de visitatie van zijn bisdom is nog te vermelden dat hij een aanvang maakte met de restauratie van het bisschoppelijk paleis.

Hij overleed op 6 mei 1638 aan de pest. Bij de bevolking was hij zeer geliefd en werd als een heilige beschouwd.

Er is heel wat te doen geweest omtrent de grafsteen van Jansenius. Tot twee keer toe (1655 en 1673) werd dit memoriaal 's nachts heimelijk weggenomen. Thans blijft er in het kathedraalkoor van Leper alleen nog een vierkante tegel over, zonder naam, met de vermelding 1638.

Jansenius sluit een eerste periode van zeven bisschoppen af. *Hy hadde alle de gaven van alle de voorgaende bisschoppen*, meldt een 17de-eeuws document.

In het teken van het antijansenisme

JUDOCUS BOUCKAERT (1641 - 1646) sproot uit een Izegemse familie. Bij zijn benoeming was hij pastoor en deken in Scherpenheuvel. Hij had er het Italiaans Oratorium van Filippus Neri geïntroduceerd en werd er door de aartshertogen Albrecht en Isabella belast met de voltooiing van de pas begonnen bouw van een heiligdom, de huidige basiliek.

Als bisschop werkte hij voort aan de vernieuwing van het bisschoppelijk paleis, waarmee Jansenius reeds begonnen was.

In de beginjaren van de jansenistische strijd stelde hij zich vrij gematigd op. Hij heeft niets ondernomen tegen zijn kapittel dat radicaal achter Jansenius stond. Zijn aarzelende houding bezorgde hem bij de tegenpartij het etiket van jansenist.

Met FRANCISCUS DE ROBLES (1654 - 1659) begint de reeks antijansenistische bisschoppen die het bisdom leper tot het einde toe zullen besturen.

Hij behoorde aanvankelijk tot de aanhangers van Jansenius, maar maakte vanaf 1648 een bocht van 180 graden toen hij kapelaan aan het hof van aartshertog Leopold Willem werd. Die uitgesproken antihouding was de eerste en vaak enige vereiste om tot een hoger ambt te worden toegelaten.

Na een vacature van ongeveer acht jaar kreeg het bisdom leper in zijn persoon een nieuwe, hevig antijansenistische prelaat die als opdracht kreeg het te lovende grafschrift van Jansenius te verwijderen. Ondertussen bleef het kapittel hardnekkig partij kiezen voor zijn vroegere bisschop.

Op 7 december 1655 riep de Robles het kapittel in algemene zitting samen om zijn plan mede te delen. Er ontstond groot tumult, maar hij liet zich niet intimideren. In de nacht van 10 op 11 december werd de grafsteen weggenomen en door een eenvoudige vierkante vloersteen vervangen. Niet alleen het kapittel was ongerust en vroeg uitleg aan de bisschop, maar ook bij het volk heerste groot ongenoegen. De hele stad werd rumoerig, want zij beschouwde Jansenius als een heilige.

De pauselijke veroordelingen, over de hele wereld verspreid, werden in het bisdom leper heel laattijdig en met tegenzin gepubliceerd. De Robles zette door en trok zich van al die wrevel weinig aan. Hij hoopte immers uit leper weg te geraken en naar een ander bisdom te worden gepromoveerd. Dit verzoek werd echter nooit ingewilligd. Hij overleed op 18 mei 1659.

De vacature bleef, mede door de voortdurende oorlogen tussen Frankrijk en Spanje, gedurende zes jaar aanhouden.

Pas begin 1665 nam MARTINUS PRATS (1665 - 1671) als tiende bisschop bezit van zijn zetel. Zijn episcopaat werd door geen moeilijkheden gestoord. Jansenius' gedachtenis bleef evenwel geëerd en de kanunniken deelden deze gevoelens met het volk. Ook zijn grafzerk bleef bewaard.

Tijdens de vacature die op de dood van Prats (7 oktober 1671) volgde, werd de gelegenheid te baat genomen om een nieuw, weliswaar ingekort, grafschrift voor Jansenius terug te plaatsen. Op 27 maart 1672, Laetare-zondag, verscheen heel onverwacht, een nieuw Latijns opschrift op zijn graf; het werd op de keerzijde van de eerste steen gebeiteld.

De vreugde in het kapittel en bij de bevolking was echter niet van lange duur. Rond half april 1673 ontving bisschop HENRICUS VAN HALMALE (1672 - 1676) bevel vanwege het opperbestuur (de Internuntius en Don Juan, graaf van Monterey) de steen heimelijk weg te nemen; wat in de nacht van 23 op 24 april gebeurde. Dit verwekte nog eens misnoegdheid bij Jansenius' vrienden. Naderhand - men weet niet hoe noch wanneer - verscheen een nieuwe, kleine, vierkante tegel met de vier geheimzinnige cijfers 1 - 6 - 3 - 8 en een kruisje in het midden. Dit laatste memoriaal is nu nog in het koor van de St.-Maartenskerk te zien. De grafsteen van bisschop van Halmale werd zwaar beschadigd en bevindt zich - onleesbaar geworden - in de puinen van de vroegere kloostergang bij het lapidarium.

GUILIELMUS HERINCX, O.F.M. (1677 - 1678), befaamde moraaltheoloog, kende een episcopaat van slechts elf maanden. Hij overleed op het ogenblik van de inname van leper door Lodewijk XIV. Zijn beschadigde grafsteen bestaat nog.

De benoemingen van Lodewijk XIV (1678 - 1713)

Op 17 september 1678 werd het verdrag van Nijmegen tussen Spanje en Frankrijk gesloten. Het kende de stad leper met haar afhankelijkheden aan Frankrijk toe.

De Franse bezetting, die tot 1713 zou duren, had grote gevolgen voor de bisschopsbenoemingen in het bisdom leper.

Op het ogenblik dat Lodewijk XIV de stad leper in zijn bezit kreeg, was de bisschopszetel vacant. De Franse koning meende, dat hij als opvolger van de Spaanse vorsten, ook in leper het recht bezat om bisschoppen te benoemen. Daaruit ontstonden langdurige en pijnlijke conflicten met Rome, die als gevolg hadden dat tot in 1693 geen enkele bisschopsbenoeming in het bisdom leper door de paus werd bekrachtigd.

Lodewijk XIV deelde met de pausen wel een antijansenistische houding, maar zijn uiteindelijke objectieven waren heel verschillend en zelfs tegengesteld. Voor hem betekende de uitroeiing van de jansenisten, een versterking van het gallicanisme en de koninklijke macht.

Bovendien lieten de wetten van het Franse koninkrijk het hem niet toe een vreemdeling tot bisschop te benoemen. Zijn keuze viel dan maar in 1679 op Jacques de Lières, deken van het kapittel van St.-Omaars. Vermits de paus geen enkele benoeming wilde bekrachtigen, vroeg de Lières, het wachten beu, in 1689 aan de Franse koning, om van zijn opdracht ontheven te worden.

Op 28 mei 1689 benoemde Lodewijk XIV, MARTINUS DE RATABON (1693 - 1713) tot bisschop van leper. Hij was Parijzenaar, van edele afkomst en zijn vader was raadgever aan het Franse hof. Na een belangrijke carrière, o.m. in Straatsburg, werd hij uiteindelijk op 12 oktober 1693 door paus Innocentius XII in zijn ambt bevestigd. Hij was een volksvreemde bisschop, gedreven tussen leper en Parijs. Het moet nochtans gezegd dat hij zijn invloed in Parijse milieus heel vaak ten voordele van zijn bisdom aanwendde, maar hij benoemde ook enkele van zijn Franse vrienden bij ons. Al met al heeft hij veel voor leper betekend: hij bezocht zijn bisdom, stelde het reglement van het seminarie op punt, en bouwde een nieuw bisschoppelijk paleis naast het huidige Astridpark, in Franse stijl. Hij nam nochtans geen deel aan de bisschoppenvergaderingen van het aartsbisdom Mechelen.

Nog vooraleer het verdrag van Utrecht (11 april 1713) ondertekend werd, nam hij ontslag, zogezegd om gezondheidsredenen, maar eigenlijk omdat hij het einde van het Franse bewind over leper voelde naderen.

Lodewijk XIV benoemde hem tot bisschop van Viviers en haastte zich om nog vlug een Franse onderdaan op de leperse bisschopszetel te benoemen in de persoon van CAROLUS FRANCISCUS GUIDO DE LAVAL - MONTMORENCY (1713), vicaris-generaal van Fénélon, aartsbisschop van Kamerijk. OP 24 maart werd de nieuwbenoemde bisschop door het kapittel ontvangen en in het bezit van zijn nieuwe bisdom gesteld. Zijn gezondheid was zeer zwak. Reeds na vier maanden, op 26 augustus 1713, overleed hij.

Terwijl hij in zijn kathedraal werd begraven, hadden de Hollanders op maandag 28 augustus reeds een aanvang gemaakt met de sloping van de oude stadsmuren.

Bij de vrede van Utrecht (1713) werd het bisdom leper definitief in tweeën gesneden door de Frans-Oostenrijkse grens. Hollandse garnizoenen werden, ten gevolge van het Barrièretraktaat (1715), in Waasten, Veurne en leper gelegerd: *ketterse en lichtzinnige Hollanders*, een doorn in het oog van clerus en bevolking.

Omwille van geschillen tussen Frankrijk, Spanje en de H. Stoel bleef de bisschopszetel lange tijd vacant.

Een nieuw elan?

De bisschoppen uit de achttiende eeuw stonden voor de zware opgave om in het bisdom leper een nieuw elan op gang te brengen.

De keuze viel nog steeds op een onverdachte, antijansenistische kandidaat, maar gelet op de politieke constellatie van het bisdom, dat deels onder de Oostenrijkse keizer en deels onder de Franse koning ressorteerde, zocht men ook naar een persoon die diplomatisch met beide staatshoofden kon omgaan.

JOANNES BATISTA DE SMET (1721 - 1731) vond een bisdom waar sinds twaalf jaar geen vormsel meer was toegediend. Hij bezocht het een drietal keer en deze visitaties gebeurden heel grondig. Ook hij stond als een echte antijansenist bekend. Zijn ambtsperiode kan wel getypeerd worden als een tijd van stabiliteit en rust. Paus Clemens XII benoemde hem op 6 augustus 1731 op de bisschopszetel van Gent. Hij stierf er in 1741.

GUILIELMUS DELVAULX (1732 - 1761), eveneens een overtuigd antijansenist, is de leperse bisschop die het langst zijn bisdom heeft geleid.

Hij voerde een stabiel pastoraal beleid, waarvoor hij op enkele medewerkers kon rekenen, zoals kanunnik Proventier en vooral kanunnik Van Roo. Hoofdbekommernissen waren: de vorming en het levensideaal van zijn priesters (typerend: hij liet het seminarie volledig renoveren) en de verinnerlijking van de geloofsbeleving (hij bracht een bijvoegsel aan bij de catechismus en publiceerde een kleine catechismus voor de *mindere en de eerst beginnende jonkheid*). Hij werd ook geconfronteerd met het probleem van de gemengde huwelijken in zijn bisdom. Bezettingstroepen en garnizoenen waren daartoe vaak de aanleiding. Maar steeds zocht hij naar een pragmatische oplossing.

FELIX JOSEPHUS DE WAVRANS (1762 - 1784) werd tot bisschop benoemd, vooral op grond van zijn diplomatieke eigenschappen om geschillen te vermijden, alhoewel hij geen Nederlands kende en wel mondaine neigingen vertoonde. Bij zijn terugreis van het kuuroord Spa, overleed de Wavrans te Brussel (in 1784) en werd te Laken begraven.

Hij liet zijn pastoraal beleid vooral voeren door kanunnik J. B. Van Roo, een man met een grote invloed, niet alleen op beleidsniveau, maar ook bij priesters, religieuzen en leken. Hij had een idealistische opvatting van de priestertaak, propageerde de eucharistische vroomheid, toonde een grote zorg voor het heil der armen en marginalen en ook voor het onderwijs.

De uitgave van de *Instructio pastoralis* (1768), die een nieuw elan diende te geven aan de geloofsbeleving in het bisdom, was vooral zijn werk. Men mag gerust stellen dat hij de feitelijke beheerder van het bisdom was.

De achttiende en laatste bisschop CAROLUS ALEXANDER D'ARBERG DE VALLENGIN (1786 - 1801) was afkomstig uit de hoge adel en had connecties tot in de hoogste regeringskringen. Hij was echter meer thuis in het Luikse dan in Leper. Van visiteren kwam dan ook bitter weinig terecht en ook hij kende de taal van de gelovigen niet. Kanunnik Van Roo bleef de bijzonder dynamische aartspriester, na zijn dood opgevolgd door andere vicarissen-generaal. d'Arberg was de bisschop die vooral geconfronteerd werd met de

kerkpolitieke hervormingen van Jozef II en de perikelen van de Franse Revolutie. Bij de tweede Franse inval in april 1794 week hij naar Duitsland uit. Het bisdom werd dan nog gedurende zeven jaar op zeer voortreffelijke wijze door vicarissen-generaal bestuurd.

Besluit

Het bisdom leper behoorde gedurende de tweede helft van de zestiende eeuw tot de meest dynamische uit de Zuidelijke Nederlanden, dank zij Martinus Rythovius, de eerste bisschop, die instond voor de uitwerking van de Trentse conciliedecreten. Hij visiteerde, vormde en preekte en onderhield nauw contact met de gelovigen. Het leperse seminarie was het oudste van de Nederlanden (1565). Spijts verwoestingen, door de Reformatie aangericht, bouwde hij en zijn opvolgers aan deze eenheidspastoraal voort.

De stabiliteit van het bisdom werd in de eerste plaats ondergraven door de controverse rond het jansenisme.

Een tweede uitdaging vormde de chronische oorlogssituatie en bezetting door Frankrijk tijdens het laatste kwart van de zeventiende eeuw. De bisschoppen door Lodewijk XIV aangesteld, gedroegen zich naar Franse maatstaven.

Bij de vrede van Utrecht (1713) werd het bisdom definitief door de Frans-Oostenrijkse grens in tweeën gedeeld.

Niet alle bisschoppen van de achttiende eeuw voerden zelf een stabiel beleid, maar werden krachtig geholpen door priesterfiguren die tot ver buiten het bisdom hun invloed lieten gelden. Het concordaat van Pius VII met Napoleon betekende het einde van het 240-jarig bestaan van het bisdom.

De leperse St.-Maartenskerk bezit nog heel wat authentieke of gerestaureerde herinneringen aan dit bisdom en zijn bisschoppen die een bezoek aan deze kerk heel interessant maken.

Georges Houwen